

XI. světový sociologický kongres

JAROSLAV KOHOUT
předseda Československé sociologické
společnosti při ČSAV

Mezinárodní sociologická asociace (ISA), sdružující národní sociologické asociace (společnosti) 89 zemí všech kontinentů, svolala XI. světový kongres na dny 18.—22. srpna 1986 do Dillí v Indii. Asi 3000 delegátů, reprezentujících světovou sociologickou veřejnost — na kongresu byl vysloven odhad, že ji představuje cca 100 tisíc profesionálních sociologů — jednalo po celý týden o široké škále problémů vážících se k ústřednímu tématu kongresu: *Sociální změna — problémy a perspektivy*.

Nutno říci, že programový výbor ISA zahajuje svou činnost vždy ihned po skončení předchozího kongresu a usiluje o stanovení takového tématu, které by umožnilo vyjádřit podstatu soudobé orientace sociologické fronty a poskytl prostor k uplatnění celé řady sociologických disciplín, teorie i metodologie, empirických výzkumů i problémů hraničních (sociální psychologie, teorie řízení, ekonomie, politologie, historie atd.). A nutno také konstatovat, že již samo stanovení tématu bývá obvykle výsledkem nejen teoretických úvah a střetů, ale i výrazem ideologických pozic navrhovatelů či odpůrců. Z praxe minulých kongresů jsou známa vystoupení některých buržoazních teoretiků, jejichž pozitivistická orientace je programově zaměřuje proti tematické skrývací „nebezpečí“ dialektiky (např. „sociální konflikt“ apod.). Jak je zřejmé, téma „sociální změna“ patří do rodu právě takových. Na druhé straně vytvořilo mimořádně příznivou platformu a dalo dostatečný prostor k prezentaci početných referátů sociologů z rozvojových zemí, jejichž ekonomická i sociální realita je přímo bytostně inspiruje k promýšlení právě a především sociálních změn.

V této souvislosti se jeví i význam výběru země, v níž se má světový kongres konat. Sotva některá jiná vědní disciplína je natolik spjata se sociální realitou, která obklopuje jednací sály kongresu, jako je tomu právě u sociologie. Lze říci, že častokrát je teoretický referát potvrzován či vyvrácen pohledem z okna na ulici, cestou z místa jednání do hotelu, návštěvou centra či naopak periferie města. V určitých podmínkách mohou znít teorie o rozvoji „welfare society“ velmi neaktuálně, pokud je okolní realita zpochybňuje kolosálními sociálními rozdíly. Zatímco na IX. světovém kongresu v roce 1978 v Uppsale byla tematika „welfare state“ jednou z dominujících, zde se k ní přihlásil jen zlomek (necelých 20) z 1253 přihlášených referátů. (Mimochodem — šlo o vůbec dosud nejvyšší počet přihlášených příspěvků, o 13 % převyšující i poslední kongres v Mexico City.) Navíc ještě 470 referátů došlo organizátorům po termínu a mnohé byly přihlašovány ad hoc u předsedů sympozií a výzkumných výborů přímo na kongresu.

Jaká tematika tedy byla preferována, pokud ji budeme posuzovat podle věcného indexu kongresových materiálů?

Zcela převažovaly problémy Indie (150 přihlášených referátů, vedle mnoha dalších diskusních příspěvků delegátů z Indie na všech zasedáních), 66 referátů bylo orientováno k problematice sociální změny přímo, přes 50 referátů k problematice alienace; stejný počet k problematice rodiny a 40 k problematice

ženy. Více než 30 referátů se týkalo problematiky volného času, přes dvacet rasových problémů atd. Vzhledem k tomu, že i řada sociologů z vyspělých kapitalistických zemí (např. USA, Kanady, NSR) zaměřila svou pozornost na rostoucí sociální problémy vlastních zemí (krácení sociálních programů a důsledky zejména pro mládež a staré občany, problémy války a míru, narkomanie atd.), lze říci, že celkový tón kongresu byl výrazně kritický. Základní linií jednání byla problematika rozvojových zemí.

Kongres bývá vždy zahájen slavnostním plenárním zasedáním. Letos na něm byla v poslední chvíli z bezpečnostních důvodů odvolána účast Radjiva Gándhího. Po zahájení představitelem UNESCO přednesl hlavní referát prezident Světové sociologické asociace, prof. Fernando Henrique Cardoso, autor dvaceti sociologických monografií, brazilský senátor, hostující profesor na řadě univerzit. Nazval jej: „Problémy sociální změny — znovu?“

Konstatoval, že v období mezi kongresy se objevily názory, že i na sociologii lze aplikovat tezi známého amerického sociologa Daniela Bella o „konci ideologie“. V hodnoceném období se prý objevilo velmi málo inovací, alespoň na poli tzv. velkých teorií, neprojevuje se však prý ani velké nadšení pro teorie středního dosahu.

A přece se kongres schází, a to k jednání o základním a klasickém sociologickém tématu: Sociální změně. V této souvislosti použil Cardoso velmi typického výrazu: „Sociology is pressing ahead“ — tedy bez ohledu na skeptické úvahy o její nepotřebě, či dokonce o jejím „konci“ se sociologie „prodlírá vpřed“. Život, problémy společnosti, potřeba je řešit, nutí „sociologii formulovat nové (fresh — čerstvé) programy pro výzkum a interpretaci“.

Cardoso podal určitý historický exkurs sociologických přístupů k oblasti sociální změny, zabýval se teoriemi pokroku v XIX. století, připomněl Marxe, Durkheima, Comta a Spencera, Simmela a Webera a konstatoval, že sociologie vždy usilovala o postihu zákonitostí, které by vysvětlovaly globální sociální změny. Skromnější ve svých ambicích byli podle jeho názoru postklasičtí sociologové, orientující se zejména na aktivní sociální činitele v procesech interakce mezi jednotlivci a skupinami. Parsonse charakterizoval jako unikátní spojení obecných explikačních technik, odvozených z Weberových „ideálních typů“ na jedné straně a vysoce specializovaného pohledu na druhé straně (např. na nukleární rodinu). Přichází tematika „industrialismu“, který má sjednotit politicky a sociálně rozdílné společnosti, hledají se „noví činitelé“ vedle dělnické třídy — tvůrci znalostí. Šedesátá léta prostřednictvím televize umožňují celému světu vidět hrůzy vietnamské války, náboženské intolerance, nerovnosti mezi rasami a mezi pohlavími. Ale především nebezpečí nukleárního pekla vyvolává nové sociální síly.

Objevují se negativní důsledky ekonomického růstu — některé už navždy nereparabilní a vlastně diskreditující „západní civilizaci“. A zase nová hnutí: zelených, „černých“ proti rasismu, ženská i náboženská hnutí. Vedle sebe stojí pozitiva i negativa naší společenské reality. Obecný strach z atomové smrti, z nových chorob (AIDS), násilnictví atd. Na druhé straně dobývání kosmu, informační technologie, biogenetika. A skutečně chybí velká zobecnění, teorie — v nejlepším případě máme hypotézy, ale ne vysvětlení reálných procesů sociálních změn. Teorie Lipseta a Rostova neobstály před fakty. Podle názorů Cardosa ani marxismus nedokázal vysvětlit náboženské konflikty či národnostní aspirace. Ale to vše není důvodem ke skepsi. Vždyť soudobá sociologie je alespoň s to vymezit fronty, formulovat nová témata a snažit se o pochopení dynamiky soudobých společností. Je zřejmé, že nelze vidět západní svět jako jediný model a cestu, kterou teď jdou některé evropské země a USA, jako hlavní cestu, jež vede ke svobodě, rovnosti a obecnému dobru. Neplatí ovšem

ani opačný závěr, že jejich zkušenost není závažná. Potřebujeme poznávat společnost v daném historickém momentu, potřebujeme bohatství historických alternativ.

V závěru Cardoso ukázal, že nikoli konec sociologie, ale naopak mimořádně závažné výzvy dějin stojí dnes před touto vědou: Na prvním místě: bytí či nebytí celé civilizace, otázka války a míru je možná víc, než si sociologové uvědomují, jádrem budoucí teorie změny. Na druhém místě: idea pokroku. Zejména třetí svět sleduje ideu ekonomického růstu a dosažení rovnosti. Je třeba uvědomit si relativnost kulturních a civilizačních diferencí: Nemají smyslu teze dělicí svět na Sever a Jih, Východ či Západ. Procesy v rozvojových zemích nutně přece zasahují i země rozvinuté. A konečně — aby se změny plně realizovaly, nestačí jen dogma. Je potřebná ideologie. Jaká je tedy utopie konce tohoto tisíciletí? Boj za odstranění chudoby.

Cardosův referát měl ohlas nejen mezi delegáty kongresu, ale i v široké veřejnosti: téměř denně přinášely hlavní listy zprávy z kongresu, interview s ním.

Po plenárním zasedání, na němž ještě vystoupili představitelé Indické sociologické asociace, předseda sovětské asociace prof. Momdžjan a další, pokračovalo jednání v šesti sympozii, 39 výzkumných výborech a dalších večerních zasedáních.

První symposium bylo věnováno sociální teorii a sociálním změnám, zejména v sociální struktuře. Druhé — změnám uvnitř institucí. Značný zájem se soustředil na jednání třetího sympozia, sledujícího pozitivní a negativní důsledky technického rozvoje na společnost. Čtvrté symposium bylo zaměřeno na sociologické aspekty ekonomických změn. Páté sledovalo změny v oblasti kultury. Konečně šesté symposium bylo zaměřeno na otázky války a míru.

Zatímco sympozia byla určena pro relativně velký počet účastníků, jednání výzkumných výborů měla obvykle formu seminářů a umožňovala konkrétnější diskuse. Protože výzkumné výbory organizují tematická setkání i mezi kongresy, jde většinou o setkání již známých a delší dobu spolupracujících odborníků. Proto jsou jednání *research committees* (RC) i teoreticky a metodologicky obvykle nejvíc přínosná. Během kongresu zasedalo 38 těchto výzkumných výborů, a to po celých 5 dnů. Všimněme si stručně jejich témat:

- RC 01 — Vojenské síly a konflikty
- RC 02 — Ekonomie a společnost
- RC 03 — Výzkum komunit
- RC 04 — Sociologie výchovy
- RC 05 — Etnické a rasové a menšinové vztahy
- RC 06 — Výzkum rodiny
- RC 07 — Futurologie
- RC 08 — Dějiny sociologie
- RC 09 — Sociální praxe a sociální přeměny
- RC 10 — Participace, účast dělníků na řízení a seberegulace
- RC 11 — Sociologie stáří
- RC 12 — Sociologie práva
- RC 13 — Sociologie volného času
- RC 14 — Sociologie komunikace, znalostí a kultury
- RC 15 — Sociologie medicíny
- RC 16 — Národní hnutí a imperialismus
- RC 17 — Sociologie organizace
- RC 18 — Sociologie politiky
- RC 19 — Sociologie chudoby, sociální blahobyt a politika

- RC 20 — Sociologie duševního zdraví
- RC 21 — Vývoj měst a regionů
- RC 22 — Sociologie náboženství
- RC 23 — Sociologie vědy
- RC 24 — Sociální ekologie
- RC 25 — Sociolingvistika
- RC 26 — Sociotechnika
- RC 27 — Sociologie sportu
- RC 28 — Sociální stratifikace
- RC 29 — Deviace a sociální kontrola
- RC 30 — Sociologie práce
- RC 31 — Sociologie migrace
- RC 32 — Žena ve společnosti
- RC 33 — Logika a metodologie v sociologii
- RC 34 — Sociologie mládeže
- RC 35 — Výbor pro konceptuální a terminologickou analýzu
- RC 36 — Teorie a výzkum alienace
- RC 37 — Sociologie umění
- RC 38 — Biografie a společnost.

Dále zasedaly tak zvané pracovní skupiny (working groups) a ad hoc skupiny, z nichž vzpomeneme alespoň některé:

Komparativní sociologie
 Sociální psychologie
 Sociologie zemědělství
 Klinická sociologie
 Ukazatelé sociální změny
 Dělnické hnutí v průmyslu a ve státních službách
 Sociologie populace
 Sociometrie
 Současné trendy v mikrosociologii
 Dialektika a sociologie
 Intelektuálové a modernizační procesy v jižní Asii — atd., atd.

Jak je zřejmé, seznámit se s jednáním ve všech těchto skupinách je nereálným úkolem. Nejlepší — zároveň ovšem i nejpracnější — metodou je provést analýzu publikovaných abstrakt všech 1253 předložených referátů a tak posoudit hlavní trendy vývoje sociologie ve světě v posledních letech.

* * *

Bylo již řečeno, že poslední desetiletí jsou ve znamení bouřlivého nástupu sociologie rozvojových zemí. Mnozí evropští delegáti byli již na X. světovém sociologickém kongresu v Mexiku v roce 1982 překvapeni počtem delegátů z jihoamerických zemí a mimořádným zájmem zejména mexické univerzitní mládeže o jednání kongresu (studenti např. sami zajistili překlad kongresových jednání do španělštiny).

Živý je vývoj sociologické fronty i v Africe: Jeden z nejznámějších nigerijských sociologů Akinsola Akiwowo předložil v Dillí referát věnovaný výhradně rozvoji sociologie v západní části Afriky („Budování národní sociologické tradice v africkém subregionu“). Vyskytly se již i návrhy na svolání některého z příštích kongresů do Nairobi.

Zcela nedostatečné byly ovšem před XI. kongresem informace o rozvoji sociologie v asijských zemích — snad s výjimkou Japonska — a zejména pak o sociologii v Indii, i když existovalo obecné povědomí o bohaté a dávné kultu-

ře v této zemi i širokých stycích indické inteligence zejména s anglosaským světem (výchova lékařů na anglických univerzitách atd.). Indiští sociologové však překvapili nejen počtem delegátů, nýbrž i množstvím referátů, prezentujících často dlouhodobé výzkumy velmi složitých jevů v soudobé indické společnosti.

Ostatně nečekané bohatství publikací — včetně speciální publikace *Sociology in India*, informující na 440 stranách o hlavních vývojových směrech soudobé indické sociologie — bylo dostatečně průkazným materiálem o rozvoji tohoto oboru, přednášeného na více než polovině všech univerzit v zemi.

Další úvahy o místě, úloze a směrech rozvoje indické sociologie by však byly kusé, pokud by nebyly podloženy alespoň základními informacemi o soudobé indické společnosti. Sociologové zde uváděli, že počet obyvatel Indie se v současné době pohybuje kolem 800 miliónů a již v roce 2010 předčí Čínu. 76 % obyvatel žije na venkově, města jsou přelidněna. Historický vývoj, zejména koloniální panství britské říše, zanechal nesčetné a dodnes patrné stopy na celém životě země. Problémy země se vláda úsilovně snaží řešit. Ve dnech kongresu byl uveřejněn *Dvacetibodový plán*, který předložil Rádjiv Gándhí parlamentu. První bod je nazván „Útok na bídu venkova“, v dalších se vyjadřuje úsilí vlády o zajištění zdrojů pitné vody, zvýšení úrody, zemědělskou reformu, vytvoření pracovních příležitostí pro mládež, zavedení normy jen dvou dětí v rodině, rozvoj vzdělání — zejména základního pro dívky, omezení slumů, rozvinutí hnutí na ochranu konzumentů, za odpovědnou administrativu atd.

V těchto souvislostech je možno dobře rozumět tezí uváděným již na prvních stránkách publikace *Sociology in India*¹⁾, že od roku 1980 je v indické společnosti patrna teadence její přeměny v politickou vědu. Publikace ovšem obsahuje i další závažnou myšlenku: Řešení naléhavých sociálních problémů prověřuje metodologickou výbavu sociologů, která byla až dosud čerpána především ze západních zdrojů. Tato praxe však „přináší řadu nesnází při aplikaci západních modelů“²⁾. Další nesnáze vyplývají z malé interakce s ostatními vědními disciplínami.

Indickým sociologům jde o dosažení reálných změn. Proto nemohou vystačit s metodologií strukturálního funkcionalismu: „... různé protiklady v indické společnosti zdůrazňují potřebu dialektického modelu. Musí se jasně vidět rozdíl mezi tím, co jest a tím, co by mělo být, jestliže to má být napraveno“³⁾.

Z těchto kritických pozic zaujímaných k pozitivismu a strukturalismu se autoři otevřeně vyslovují o soudobé indické sociologii: Není dostatečně rozvinuta, nemá potřebný vliv v decizní sféře. Stále ještě existuje „sociologický kolonialismus“, tj. převažující vliv západní, zejména americké literatury a patronství západních sociologů. „Stará sociologie byla produktem kolonialismu a konzervatismu, musí být odstraněna a musíme začít nově ... nová sociologie, která bude schopna pomáhat chudým a ubohým, potlačeným a trpícím ... jen taková bude řešit problémy indické společnosti“⁴⁾. Autoři poté výslovně ukazují význam marxistických přístupů pro řešení všech klíčových problémů, včetně fertility.

Mnohem podrobnější pohled na soudobou tvář indické společnosti poskytovaly četné referáty indických sociologů, prezentujících často výsledky rozsáhlých empirických výzkumů. Tak například S. K. Bhowmik z Kalkaty provedl průzkum 4 dělnických družstev v čajovém průmyslu, jejichž založení inspiro-

(1) B. R. Publishing Corporation, New Delhi 1986, s. 2.

(2) Tamtéž, s. 2.

(3) Tamtéž, s. 3.

(4) Tamtéž, s. 4.

valy odbory. Družstva dosahují pozitivních výsledků nejen v ekonomice, nýbrž i v účasti dělníků na správě. Přitom šlo o nejhůře placené dělníky na plantážích.

Jiný referát dokumentoval, že lékařská péče evropského typu byla v Indii dosažitelná až do konce druhé světové války jen pro bílé. Zajímavé jsou i výzkumy indických menšin v Anglii, USA a Kanadě. Zatímco první generace se ještě váže na původní vlast, druhá k ní zaujímá negativní vztah.

E. Haq z Javaharlal Nehru Univerzity v Dilli ve svém referátě poukazoval na to, že přes změny ve vzdělávacím systému má dosud zásadní vliv kastovníctví. Jde o hluboce zakořeněný jev, který dosud ovlivňuje přístup ke vzdělání, a tedy i postavení ve společnosti. V nižších kastách dosud určují sňatky dětí pouze rodiče, ve vyšších mohou děti alespoň vyjádřit svůj názor na partnera.

N. Jayaram informoval o výzkumech bydlení ve městech. Základními charakteristikami jsou přelidněnost, nedostatek prostorů, slumy, nerovné možnosti řešení. Autor si uvědomuje, že problém bydlení je jen parciální: je nezbytný komplexní program řešení zaměstnanosti, sociálních služeb, dopravy atd.

Celá řada sociologů věnovala pozornost venkovu, kde je dosud nejvyšší negramotnost. Pozoruhodná jsou zjištění o relativně snazším osudu starých lidí — na rozdíl od města méně izolovaných a v nemoci celou rodinou zajištěných a ošetřovaných. Tím se ovšem nerelativizuje základní problém bídý. D. Bag ze západního Bengálska například ve svém referátě uvedl, že přes zvýšení produkce potravin je základním problémem zemí třetího světa hladovění. Autor se potom zaměřil hlavně na Indii a Bangladéš a ukázal, že nejhorší je situace u lidí stojících mimo kasty a u určitých etnických skupin. Ostatně problémům hladu věnovali svou pozornost i delegáti ze Zambie, Brazílie a řady dalších rozvojových zemí.

Pozoruhodný byl výzkum H. Mokerroma, který zkoumal snahu chudých bezzemků v Bangladéši bránit se hladu tím, že vytvořili jakési „družstvo“ s vlastníky pozemků: kapitál si však brzy podřídil práci — „družstvo“ pak pracovalo jen na vlastníky půdy.

Sociolog S. Nair modelově vykreslil životní dráhu vesnické ženy z kasty „nejchudší z chudých“: začíná pracovat v 10 letech doma, brzy však odchází pěstovat rýži k majiteli plantáží. Je provdána za muže ze stejné kasty, ten svůj výdělek utratí mimo domov za jídlo a pití. Odrodí brzy čtyři až pět dětí, o něž se stará s podporou majitele plantáží. Dlouhé hodiny práce v mokrých polích a hladovění podlamují zdraví. Ve stáří ji manžel opustí (pokud přežívá). Jistě ne náhodou byla životnímu údělu starých žen věnována řada referátů. Většina starých žije pod hranicí chudoby, vstupují do stáří bez jakýchkoli úspor, se zhoršujícím se zdravím, s minimálními ekonomickými šancemi. Zdravotní péče se zatím koncentruje spíše na omezování porodnosti. Odhaduje se, že v roce 2000 bude v Indii asi 40 miliónů lidí starších 65 let. Socioložky S. Patelová a S. Batliwala uvedly výsledek sčítání bezdomovců v Bombaji v roce 1985: V jediném okrsku tohoto přelidněného města žilo na ulicích 27 000 bezdomovců.

Celá řada dalších indických sociologů věnovala pozornost náboženské problematice, zejména represivní funkci hinduismu. Další sférou byla sociolingvistika — význam komunikace v indické společnosti není jistě třeba zvláště zdůrazňovat. Jeden výzkum uváděl například přes 1500 nářečí a jazyků, jiný ukazoval omezenou možnost informace prostřednictvím tisku při existující vysoké míře negramotnosti (u žen — 75,4 %). Přesto se vydává asi 50 miliónů exemplářů v 85 jazycích. Význam poměrně malého počtu čtenářů (asi 10 % obyvatel) tkví především v tom, že organizují decizní sféru a vytvářejí veřejné mínění.

Jazykové bariéry stojí ovšem v cestě komunikaci prostřednictvím jakýchkoli masových komunikačních prostředků, nemluvě o ekonomické náročnosti televizní sítě, problémech elektrifikace atd.

Aniž by zde bylo možno reprodukovat obsah 150 předložených referátů indických sociologů a vzít v úvahu desítky dalších z rozvojových zemí v Africe a Jižní Americe, je zřejmé, že a proč byla problematika rozvojových zemí na XI. světovém kongresu v Dillí skutečně nejdynamičtější frontou. Jestliže jsme v úvodu citovali sebekritické hodnocení úrovně indické sociologie, vyjádřené nespokojeností jak s teoretickou úrovní, tak s dosud značnou vázaností na západní univerzity, pak lze na závěr říci toto: Předně, že kongres v Dillí dále potvrdil skutečnost, která se projevila již na dřívějších kongresech, zejména však v Mexiku: empirismus sociologů v rozvojových zemích nelze hodnotit stejnými měřítky, jakými je právem hodnocen u buržoazních sociologů. Zde je daleko častěji oním „živým názorem na svět“, prvním stupněm poznávání skutečnosti mimořádně rozporuplné, která revolucionizuje sama sebou. Mnozí dokonce odmítají nabízená zobecnění, teorie buržoazní provenience, zejména pozitivismus a strukturalismus, mnozí živelně nebo již i vědomě hledají dialektiku. Jsou ovšem i sociologové, kteří volají po návratu k tradiční indické filozofii a chtějí vystačit s mystikou. Není pochyby, že rozvojové země tím vším staví řadu otázek i před marxistickou sociologií, že hledají rady a někdy přímo formulují teoretická zadání.

* * *

Jaká byla tvář soudobé buržoazní sociologie na XI. světovém sociologickém kongresu? Bylo již řečeno, že z celé řady důvodů nemohla hrát tu roli, jakou hrávala ještě před desetiletím. Vedle naléhavosti a reálnosti problémů třetího světa, v Dillí tak evidentních, jsou příčiny i v jejím vlastním vývoji: Pro tradiční témata — postindustriální společnost, Welfare state, sociology of middle class — nejsou ani v nejvyspělejších zemích odpovídající podmínky. Jeden z amerických sociologů například připravil referát o sociálních důsledcích Reaganových škrtů v sociálních programech — pro vzdělávání mládeže, řešení problémů stáří atd. Další američtí autoři — J. Hendricks a T. M. Calasanti ukázali, jak se v jejich společnosti právě na sociální politice učí obyvatelé poznávat pravý charakter státu, který „není neutrálním arbitrem mezi různými zájmovými skupinami, nýbrž arénou třídního boje“⁵⁾. Sociální politika tak prý rozhojňuje protiklady ekonomiky svobodného trhu. Je rovněž typické, že řada referátů o „státu blahobytu“ byla již v názvu doplněna přídomek „crisis of...“. Mnozí sociologové hovořili o jevech, které ve své společnosti hodnotí jako deviantní a jež je nutno změnit. Tak například W. R. Allen z An Arbor University v USA realizoval výzkumy černošských studentů. I když se značně zlepšila situace v negramotnosti mezi černochoy, stále jsou významně nižší ukazatele jejich počtu a postavení na školách, absolvování univerzit, uplatnění v životě atd. Západoněmecký sociolog K. Armigeon z Mannheimu analyzoval vývoj odborů v letech 1950—84 v NSR. Konstatoval růst centralizace, a to jako průvodní jev růstu nezaměstnanosti v zemi. Neustále se oslabuje duch spolupráce mezi odbory a vládními orgány, a naopak silí tradiční politický tlak. Jiný západoněmecký sociolog, Ch. Deutschmann, studoval odbory v Japonsku: přesto, že mají značný podíl na ekonomickém dynamismu země, to, co se jim podařilo vybojovat pro vlastní členy, je natolik chudé, že přispívá koneckonců k napětí mezi Japonskem a USA i západními evropskými zeměmi. (Nízké mzdy umožňují i nízké ceny, a tedy lepší konkurenci na trzích. Američtí kritici tak nepřímou dokazují, že úspěchy japonské ekonomiky jsou výsledkem

(5) Sociological Abstracts, No 141, s. 70.

většího vykořisťování japonských dělníků, které firemní a paternalisticky budované odborové organizace u jednotlivých firem dostatečně nehájí.) Pozoruhodný byl referát kanadské socioložky M. C. Dumasové, studující nové podmínky práce žen u domácích mikropočítačů. Autorka si klade otázku, zda se znovu neotevívá slepá cesta a nové domácí gheto pro ženy-matky, které před obrazovkou displaye tráví den, aby ji večer zaměnily za obrazovku televizoru. Americký sociolog J. Flood z Chicaga zase upozornil na „vykořisťování“ podnikatelů právníky. Dnes prý už nelze rozumět složitosti výrobních ani obchodních machinací a právě to vydává bussinesmany do rukou právníků! S typickým názvem: „Chudoba a stáří v Itálii: kam odešel Welfare State?“ ukázal N. D. Giori, že v jeho zemi stáří znamená „omezené sociální vztahy, problémy se zdravím i s ekonomickými zdroji a totální deprivací“⁽⁶⁾.

V celé řadě referátů se západní sociologové zabývali problémy alienace, i když tento pojem je interpretován jednotlivými autory různě. Belgický sociolog J. Glorieux ji například interpretuje jako pocit bezvýznamnosti a sociální izolace, jako funkci nezaměstnanosti. Jiní upozorňují na vazbu alienace a stáří, další ji spojují se strachem z nemoci apod. Speciální empirický výzkum byl věnován i strachu z nemoci AIDS.

Časté byly referáty poukazující na negativní sociální důsledky technického rozvoje. Tak například japonský sociolog Nobuko Iijima v této souvislosti poukazuje na zdravotní rizika a devastaci prostředí jako hlavní negativní vedlejší účinky, jimiž Japonci trpí již více než století. „Historie zavádění a vývoje technologie v Japonsku je historií ignorování lidských práv prostých lidí“⁽⁷⁾. Již před druhou světovou válkou bylo 20 tisíc rolníků zasaženo arzémem (firma Ashiocopper Mining). U horníků byla diagnostikována silikóza, u textilních dělníků tuberkulóza: „Dělníci, u nichž byla zjištěna tuberkulóza, byli neprodleně posláni zpět do svých vesnic. To bylo protiopatření!“ V r. 1970 bylo Japonsko jednou ze zemí s nejzamořenějším ovzduším: u 93 732 pacientů bylo oficiálně evidováno poškození na zdraví z těchto příčin. Firmy se prý brání tvrzením, že neexistují technické prostředky, které by chránily společnost. Sociolog Iijima se však domnívá, že především neexistuje sociální zodpovědnost firem.

Těmito příklady jsme chtěli dokumentovat, že ve vyspělých kapitalistických státech existuje silný proud kritické sociologické produkce. Že řada autorů více či méně hluboce, často však i s osobní odvahou kritizuje zřejmé deviace své společnosti a někdy i hledá východiska.

Existuje ovšem i druhý proud, proud úniku a zakrývání si očí před existujícími rozpory. Jak jinak lze nazvat autory, kteří k základnímu tématu kongresu *sociální změna* přihlásí například takové referáty, jako *Vztah lásky jako vztah sociální: analýza milostných dopisů v Quebecu v letech 1860—1975*“⁽⁸⁾. I když si autor (R. Hurtubis) dal účtyhodnou práci a prostudoval 1200 milostných dopisů, žádné závěry o sociální změně z nich přirozeně nebyl s to vyvodit. Typicky neadekvátní danému tématu byla i řada sociolingvistických referátů holandských sociologů, pracně sledujících například používání spojek v různých městech, větší či menší míru zdvořilosti v oslovení mezi těmi či oněmi skupinami obyvatel apod. Nesvědčí o únikovosti této tematiky holandských sociologů i fakt, že referáty tohoto typu předkládají od kongresu ke kongresu, bez ohledu na stanovená témata? Dá se jistě pochopit, když dva sociologové z Jihoafrické republiky přihlásí referát o sexuálním chování dětí: tu již výběr tématu vypovídá něco o jejich postavení a možnostech studovat „sociální změny“

(6) Tamtéž, s. 61.

(7) N. Iijima: *Environmental problems and occupational hazards*, s. 3.

v této zemi. Ale co soudit o referátě dvou kanadských sociologů, v němž na kongrese o sociálních změnách sdělují výsledky svého empirického průzkumu o tom, jak se u nich doma popíjí (nikoli ovšem analýzu alkoholismu). A jak hodnotit „vědecký přínos“ jejich práce, jestliže dospějí k závěru, že o víkendech se popíjí více než od pondělí do čtvrtka a večer víc než přes den (!)? Co se asi dělo při jejich vystoupení v hlavě sociologa C. Liscia, jenž naopak studoval večery bezdomovců ve Francii, kteří i v zimě uléhají na ulicích a v parcích, aby se leckterý z nich ráno už neprobudil? A co si museli myslet při jejich vystoupení delegáti indiští a sociologové z ostatních rozvojových zemí? Jaký to rozdíl mezi tímto empirismem a jejich průzkumy konkrétních faktů a procesů vývoje společnosti v zemích třetího světa! Je přirozené, že úniková buržoazní empirická sociologie „uniká“ i ze zorného pole těch, jimž jde — a nemůže nejít — o reálné sociální změny.

Ale i teoretičtější buržoazní sociologie míří do prázdna. Není návodem k jednání a připravuje zklamání těm, kdo jí uvěří. Jaké byly nejčastější pozice buržoazních teoretiků na XI. světovém sociologickém kongresu?

Předně nutno konstatovat, že hlavní představitelé soudobé buržoazní sociologie, jako například Seymour Lipset, Johan Galtung, Alain Touraine aj. se na XI. světovém kongresu neobjevili. Mnozí mladí indiští sociologové tuto skutečnost hodnotili negativně. Měla snad ukázat podcenění jejich země, třetího světa či indické sociologie?

Jedno z vysvětlení z řad západních delegátů znělo, že o jejich neúčasti nejspíše rozhodly objektivní, a nikoli subjektivní příčiny. Západní univerzity neustále omezují své rozpočty a tak jsou i prominentní sociologové pryč „ekonomickými oběťmi“. Jinou objektivní příčinou bylo klima. Vzhledem k tomu, že se zpozdílo období monzunů, vlhké dusno bylo pro mnohé delegáty ohrožujícím faktorem a organizátoři předem upozorňovali zejména kardiaky na nutnost předběžných konzultací s lékařem. Vždyť také jeden ze závěrů posledního jednání výboru ISA se týkal změny termínu konání příštího kongresu (např. v době velikonočních svátků, a nikoli letních prázdnin). Konečně nutno přiznat určitou váhu i názoru formulovanému Margaretou Archerovou, novou prezidentkou ISA, že kongres není významný velkými jmény, ale myšlenkami.

Jestliže ovšem existuje dlouhodobá zkušenost a znalost mnoha souvislostí z kongresových setkání, tu se zdá, že skutečně odpovídající vysvětlení musí zahrnout jak objektivní, tak i subjektivní faktory. Kongresu v Torontu se například Alain Touraine zúčastnil, přijal i pozvání studentů k večernímu setkání na univerzitě a tam jim velmi sebevědomě doporučoval být „čistými vědci“, nespojit své bádání s žádnými zájmy. Weberovskou tezi o nezúčastněné vědě opakoval tolikrát, že si mladý student dodal odvahy a položil mu otázku, zda ho bude jako průmyslového sociologa podnikatel platit, nebude-li v jeho podniku realizovat jeho zájmy? Touraine nebyl schopen odpovědi.

Proč tedy zcela vyloučit možnost, že sociologové tohoto typu si dovedli předem představit okruh problémů, o nichž by se mohlo diskutovat na kongresech v jejich bývalých koloniích; že tedy nejen objektivní, nýbrž i subjektivní důvody je nijak nemotivovaly zúčastnit se kongresu právě v Indii.

Přijmeme však názor Margarety Archerové, že nejde o osoby, nýbrž především o ideje. Jaké ideje prezentovali buržoazní sociologové na XI. kongresu? Projdeme-li celý obzor této fronty, jak jej podávají Abstrakta 1253 referátů, připojíme se jistě k hodnocení dosavadního prezidenta ISA, pokrokového brazilského vědce F. Cardosa, že zde není inovací na poli velkých teorií a není ani významnějších pokusů tvořit teorie středního dosahu. Staronovým refrénem zůstává teorie strukturálního funkcionalismu, snažící se jazykem společenských struktur „vůbec“, organizovaných státem „vůbec“ a uvnitř něho insti-

tucemi „vůbec“ postihnout realitu dnešních společností „vůbec“. „Moderní svět“ — tvrdil například americký sociolog Y. Lachs z Nashvillu, „zejména ve XX. století, je charakterizován širokým růstem společenské integrace“. Skutečně — celý svět? A nelze i v jeho zemi — ale zejména ovšem v zemích třetího světa — prokázat pravý opak — i široký růst dezintegrace? Autor dále hovořil o vzájemné závislosti až organické jednotě (!) institucí a jednotlivců. To prý dává důvod očekávat i soulad sociálních citů. Avšak — konstatoval nakonec — alienace je projevem této integrované společnosti, u jednotlivce pak pocity bezvýznamnosti a bezmoci. A tak v závěru vyslovil rady, jak „může být jednotlivcům pomoheno, aby se cítili být členy komunity, spíše než dehumanizovanými oběťmi Leviathanu“⁸⁾.

Strukturální funkcionalismus se poněkud modernizuje — alespoň ve formě — přijetím výrazových prostředků systémové teorie a vůbec tzv. „computerové vědy“. Tento jazyk velmi vyhovuje jejich snaze nevidět třídy, jejich boj, zájmové skupiny, konflikty atd. Proto například D. K. Bailey z Kalifornie obhajuje systémové teorie, někdy prý sociology kriticky odmítané pro nedoceňování subjektu. On naproti tomu upozorňuje na slibné možnosti řešení zejména vztahu struktura — proces.

Pozitivistickou orientaci soudobé buržoazní sociologie na XI. kongresu lze vystopovat i nepřímou: v minimální pozornosti k dlouhodobým koncepcím společenského pohybu, v relativně malé četnosti prognostických referátů, i neschopnosti postihnout zákonitosti, a tedy spíše empiricky popisovat konkrétní projevy současné sociální reality než usuzovat na dlouhodobé trendy jejího vývoje.

Weberovské koncepce „čisté“ sociologické vědy, strukturálně funkcionální teoretický neutralismus, pozitivistické zahození na vnější tvář jevu, bez schopnosti objevit jeho příčiny — všechny tyto základní kameny současné buržoazní teoretické fronty vyjadřující sice zdařile třídní zájem buržoazie „nevidět“ třídní skutečnost, zároveň ovšem zaručující impotenci takové sociologie. To ostatně někteří sociologové z rozvojových zemí formulovali otevřeně: „Výzkumy ukazují růst poznání, že americký model má malou relevanci pro indické sociálně ekonomické problémy“⁹⁾.

Toto scientistní zaměření buržoazní sociologie je neplodné a je kritizováno za nepochopení subjektu. Proto je zcela logická snaha vykročit opačným směrem: *Oživení subjektivismu a interakcionismu jako problém sociologie vědění* — nazval svůj referát italský sociolog A. Izzo. Kritizuje snahu nevidět objektivní strukturální bázi společenského jednání a směřovat k mikrosociologické analýze. To se prý týká Habermase, Dahrendorfa i Touraina. Klade otázku, čím lze tento vývoj k subjektivismu vysvětlit a vidí tři hlavní příčiny:

1. Očekávání radikálních politických změn, typická pro šedesátá léta, se neuskutečnila.
2. Strukturální funkcionalismus jako teorie schopná dát uspokojující řešení sociálních změn propadla.
3. Realita každodenního života dnešního člověka se však prudce mění“¹⁰⁾.

Odtud není věru daleko k heslům objevujícím se stále častěji zejména v USA: Každý svého psychiatra. Snad není třeba dlouho argumentovat, že subjektivismus, interakcionismus a psychoanalýza mohou snad ulevit jedinci, určitě však ne společnosti. Nejsou s to zajistit právě sociální změnu, jsou tedy obdobně sociologicky impotentní jako scientistní větev soudobé buržoazní sociologie.

A tak železná logika zákonů společenského pohybu dovádí alespoň některé

ze západních sociologů k poznání, že sociální vědy se musí odhodlat „k radikálně novému přístupu... nemohou už nadále být omezeny jen na identifikaci toho, co je, a hledat vysvětlení. Musí se snažit změnit sociální vzory, které změnu vyžadují a zavádět nové sociální ideje, tj. intervenovat do existující sítě sociálních vztahů. Ti, kteří se zabývají aplikovaným výzkumem, nemohou setrvávat na Weberovském principu nehodnotící sociologie“⁽¹¹⁾).

Těžko nesouhlasit s tímto programem sociologie jako vědy. Autor si ovšem dobře uvědomuje, že nejde jen o rovinu gnozeologickou, ale že „intervenovat do existující sítě sociálních vztahů“ znamená intervenovat i do kapitalistických výrobních vztahů a jejich nadstavby — například státu a jeho moci. A tu snaha o dosažení jakékoli významnější sociální změny může skončit spíše dosažením jeho existenční změny. Proto zřejmě dal již do názvu svého referátu problém i etických předpokladů takové orientace sociologie.

Jestliže podobný přístup byl u západních buržoazních sociologů spíše výjimkou, ve vystoupeních delegátů z rozvojových zemí byl naopak pravidlem.

* * *

Marxistická sociologická fronta byla vedle marxisticky orientovaných představitelů rozvojových a některých i průmyslově vyspělých kapitalistických zemí reprezentována především delegáty socialistických zemí. Největší byla delegace Sovětské sociologické asociace (65 delegátů), dále delegace BLR (36); ostatní socialistické země vyslaly delegace asi desetičlenné. Zúčastnila se i delegace Čínské lidové republiky. Její předseda informoval o tom, že v současné době se čínská sociologie rychle rozvíjí a sociologická asociace má nyní již 500 členů.

Je tradicí, že delegáti ze socialistických zemí jsou seriózně připraveni na kongresová jednání, každý obvykle vystoupí s referátem, který je orientován k hlavní tematice kongresu. Jejich vystoupení byla na kongresu sledována s pochopitelným zájmem: v naprosté většině nešlo totiž jen o teorii daného tématu, nýbrž i o průkazný materiál dokumentující realizované sociální změny (ve vzdělání, v životě vesnice, v účasti dělníků na řízení, v uplatňování vědy ve společnosti, v oblasti změn náplně volného času, při zajištění lidí v nemoci a ve stáří atd. atd.).

Československá delegace byla devítičlenná, předložila však kongresu 17 referátů. Sovětští delegáti vystoupili jak na plenárním zasedání, tak ve všech sympoziích a v naprosté většině výzkumných výborů i pracovních skupin⁽¹²⁾. Vystoupení některých byla přijata potleskem, což nebývá na kongresech obvyklé. Tak například prof. Bestužev-Lada, známý vědecký pracovník AV SSSR, zabývající se prognostikou a globálními problémy, upozornil plénium na ohrožení přírody a důsledky pro budoucí generace. Každý rok ubývají na zeměkouli 2 % lesní plochy. Jaké budou důsledky tohoto procesu za 50 let? Připustí lidstvo likvidaci této báze kyslíku? V nepřiliš vzdálené budoucnosti bude lidská společnost s to zajistit produktivní práci s vysoce rozvinutou technikou pouze s 10 % obyvatel země. Co se stane se zbývajících 90 %? Za souhlasu delegátů ze všech kontinentů byl přijat jeho závěr, že tyto a další globální problémy

(9) A. Nagpaul: *The Diffusion of Americanism: The case study of Social Work Education in India*. Sociological Abstracts, No 141, s. 109.

(10) Tamtéž, s. 75.

(11) J. K. H. W. Schmidt: *The Ethical Apriori of Applied Social Sciences*. Sociological Abstracts, No 141, s. 132.

(12) Sovětská sociologická asociace byla jediná ze socialistických zemí, která zorganizovala stánek na výstavě knih a publikací (otevřené po celou dobu konání kongresu v hotelu Ashok).

jsou ovšem řešitelné za jednoho základního předpokladu: existence živé společnosti, tedy společnosti neohrožené atomovým zničením. Jejich řešení ovšem předpokládá zapojení všech, tedy i společenských mechanismů. Prof. Bestužev-Lada podal návrh, aby nejzávažnější náměty vyslovené na kongresu k tématu nezbytných sociálních změn byly shromážděny a ve formě dokumentu zaslány OSN.

Vystoupení sovětských delegátů imponovala tím více, že byla otevřeně orientována i na řešení vlastních problémů v zemi — například boje s alkoholismem, černým trhem, znečišťováním ovzduší, byrokratismem atd.

Dalším zásadním přínosem sovětské sociologické fronty byla skutečnost, že mohla odpovídat na celou řadu problémů rozvojových zemí, neboť je již po dlouhou dobu studuje. Jako příklad lze uvést referát A. V. Šestopala: „Rozvojové země: dialektika vědeckého, technického a sociálního rozvoje (problémy sociologické kritiky)“. Autor předně vyslovil tezi, že vědecký a technický pokrok může pomoci řešit problémy třetího světa pouze tehdy, bude-li provázen zároveň drastickými změnami v sociální a politické struktuře té které země. Hlubokou pravdu této teze si uvědomí každý třeba i jen návštěvník rozvojových zemí: vždyť dovoz nové techniky při zachování dosavadních sociálních struktur a vztahů se mnohdy obrací proti nejchudším z chudých: moderní stroj rázem vyřadí celé stovky nosičů, jejichž mzdy jsou sice minimální, ale často jediným prostředkem obživy celých početných rodin.

Autor poté kritizoval strukturalistickou teorii buržoazních sociologů o tzv. tříznovém rozdělení světa: Do první zóny řadí tzv. země — laboratoře, do druhé země — továrny a do třetí země — vesnice. Podtextem této koncepce je monopolizace vědy a výzkumu v rukou nejvyspělejších kapitalistických zemí, těžká fyzická práce s dobýváním surovin, výrobou potravin na plantážích atd. by měla být „svěřena“ rozvojovým zemím. Ukázal, jak zejména v jihoamerických zemích se sociologové dostávají z pozic takto formulovaných strukturálních koncepcí ke koncepcím sociálních konfliktů. Proti nim však vystupují „místní“ reformisté, kteří jsou spojeni a často přímo podporováni bývalými koloniálními velmocemi. Ti hlásají často utopická hesla například o všemocnosti nafty („nafta zaplatí vše“), která koneckonců vedou k podvazování vlastního rozvoje vědy a průmyslu. Jiným — často zvenčí podporovaným problémem — je elitistické chápání vědy, jako by šlo o oblast jen pro vyvolené (z vyšších kast, vrozeně inteligentních), tedy v podstatě chápání vzdělání jako mety pro lid nedosažitelné.

Závěrem Šestopalov zdůraznil význam uvolnění napětí ve světě i pro řešení problémů rozvojových zemí: Vždyť zbrojení pohlcuje podle statistik OSN 300 000 miliónů dolarů každý rok.

Pokud jde o československou delegaci, její členové připravili referáty k těmto tématům:

- V. Čechák: *Rozvoj společnosti a změny v oblasti tělesné kultury*
Informace: *Tělesná kultura a sport ve způsobu života mladé generace*
K otázce empirické obsažnosti teoretických pojmů v sociologii
- V. Čechák — J. Merhautová — F. Joachimsthaler: *Sociální změny a jejich vliv na sport a tělesnou kulturu v životním způsobu mladé generace*
- V. Dubský — A. Kabátek — P. Sak: *Podíl mladé generace na rozvoji soudobé československé společnosti*
K postavení a úloze mladé generace ve společenské reprodukci
- B. Filipcová: *Životní způsob, volný čas a kulturní změna*
- J. Hartl — J. Večerník: *Subjektivní odraz sociálních rozdílů*
- M. Huláková: *K proměnám společnosti v socialistickém Československu*

- F. Charvát — J. Pecen: *Změny hodnot a hodnoty změn: některé metodologické problémy spjaté s rostoucí úlohou sociálního rozvoje v současném světě*
 J. Kohout: *Sociální plánování v ČSSR a úloha řídicích pracovníků*
Informace o Československé sociologické společnosti
 J. Košta: *Výzkumy sociální struktury v Československu*
 F. Kutta: *Nové podmínky rozšířené reprodukce a systém řízení společenských procesů*
 L. Lubelec: *Vývoj osobnosti — cíl a prostředek sociálně ekonomického rozvoje socialistické společnosti*
 A. Matějovský: *Perspektivy sociálního rozvoje mládeže v Československu*
 M. Tuček — N. Tučková: *Sbližování sociálních skupin v oblasti práce. Některé výsledky mezinárodního komparativního výzkumu*
 A. Vaněk: *Studium sociologie na vysokých školách v Československu*
 J. Vitečková: *Změny ve způsobu využití času v ČSSR (Některé implikace pro teorii volného času)*
 F. Zich: *K problematice výzkumu společenského vědomí v ČSSR*

O referáty byl zájem mezi účastníky kongresu; je potěšující, že i po kongresu dochází korespondence z různých částí světa se žádostí o zaslání referátů.

* * *

V době konání světových kongresů se vždy schází i výbor Světové sociologické asociace, aby projednal změny ve stanovách, návrhy jednotlivých národních asociací, posoudil hospodaření sekretariátu ISA¹³⁾, zvolil novou exekutivu i prezidenta a na posledním zasedání (obvykle den po skončení kongresu) zhodnotil i právě skončený kongres a uvažil místo konání dalšího.

Výbor kladně hodnotil skutečnost, že každý delegát obdržel prvé číslo nového mezinárodního sociologického časopisu — *International Sociology*, k němuž předmluvu napsal F. H. Cardoso, prezident Světové sociologické asociace. Dvě ze šesti statí napsali autoři ze socialistických zemí (z BLR a PLR). Členem redakční rady je i sovětský akademik G. Osipov a A. Meier z NDR. Časopis je vydáván v Anglii. Členové výboru ocenili poděkováním a potleskem práci odstupujícího prezidenta F. H. Cardosa z Brazílie a zvolili do této funkce poprvé ženu — prof. Margaret Archerovou, zabývající se sociologií vzdělání (43 let, univerzita Warwick v Anglii). Viceprezidenty se stali W. Dumon z Belgie, A. Meier z NDR a profesorka E. Oyen z Norska. Mezi členy exekutivy je i akademik G. Osipov z SSSR, delegát Indie T. K. Oomen aj.

Na závěrečném zasedání výboru byl diskutován kritický článek v indickém časopise *Expres*, který hodnotil volby tak, že prozápadní skupina si prosadila většinu z těchto zemí a že jsou neodpovídajícím způsobem zastoupeny země rozvojové. Bylo rozhodnuto na tuto kritiku veřejně neodpovídat. V souvislosti s tím vystoupil delegát Izraele, který prohlásil, že během kongresu navštívil nescetná zasedání a může dokázat, že více než 70 % kritických hlasů při všech jednáních směřovalo na Západ. Bezděčně tak vyslovil hodnocení celkového klimatu kongresu.

* * *

XI. světový sociologický kongres skončil a přípravy na XII. začaly. Jeho závěry budou jistě ve všech zemích předmětem dalších jednání a úvah příslušných výborů národních asociací, promítnou se do teoreticko-výzkumné práce i do výuky odborných sociologických kateder. Tak tomu jistě bude i u nás.

(13) Československá sociologická společnost je jedním z významných a uznávaných členů ISA. Je to dáno jak dlouholetou sociologickou tradicí, tak i počtem členů (má 1000; Japonská sociologická asociace má např. 1800 členů).

Жизнь сегодня можно констатировать, что из выступления наших делегатов была наибольшая отклик та, которая решила наиболее актуальные вопросы нашего социального развития, как то из всех социальных наук требует XVII. съезд нашей страны.

Указало се, что развоной мир кладет целую ряд наиболее актуальных вопросов и теоретической социологической фронт, т.е. и нашей социологии, которая однако на данный момент проблемам не уделяла достаточного внимания. Примером нам и в этом направлении может быть социология советская.

Правда потому, что наша социология имеет широкую членскую базу, богатые традиции теоретической работы и ряд реализованных исследований, является вполне обоснованной перспективой намного более активной и широкой вовлеченности в международную работу. Это возможно и необходимо в большей степени на работе исследовательских комитетов, публиковать в международных изданиях, в большей степени быть вовлеченными в подготовку следующего мирового конгресса, как же этого добрым примером является практика Бюро социологической ассоциации.

Успешность этих шагов является благоприятной и фактом, что следующий конгресс се будет проходить в наиболее развитой стране не только из обеих прошлых (Мексика, Индия), также будет возможно послать и намного более многочисленную делегацию и включить в широкую меру в подготовку мероприятия молодой поколение наших социологов. Не исключено, что местом проведения XII. мирового социологического конгресса будет по-прежнему в истории социалистической страны. Национальная ассоциация также рассматривает возможность его проведения, в марте 1987 се будет о месте решать в исполнительном ИСА. На данный момент высказаны три реальные варианты: Нидерланды, Югославия и Испания. В 1987 году также программная комиссия ИСА — в сотрудничестве с социологической общностью выбранной страны — рассматривает решение центрального вопроса следующего конгресса. Жизнь сегодня однако говорит, что серьезная теоретическая и исследовательская работа в области и систематическая языковая подготовка являются основными предпосылками успешной деятельности делегатов в конгрессовых залах.

Жизнь будет решено о месте и теме XII. мирового социологического конгресса, Чехословацкая социологическая общность будет немедленно информировать нашу социологическую фронт, чтобы подготовка и представление на будущем конгрессе отвечала статусу и значению социологии в нашей общности.

Резюме

Я. Когоут: XI всемирный социологический конгресс

XI всемирный социологический конгресс состоялся уже во второй раз в развивающейся стране (1982 г. — Мексика, 1986 г. — Индия). Проблематика развивающихся стран оказала сильное воздействие на работу конгресса (150 докладов, представленных индийскими авторами). Анализ развития мировой социологии в докладе Президента Международной социологической ассоциации Ф. Г. Кардоса. Анализ тенденций развития современной социологии в развивающихся, в промышленно развитых капиталистических и в социалистических странах. Из социалистических стран наиболее сильно была представлена Советская социологическая ассоциация (65 делегатов), далее делегация НРБ (36), прочие социалистические страны примерно по 10 делегатам. Чехословацкая делегация представила 17 докладов.

Само индийское общество стало крупным социологическим опытом для делегатов из прочих стран. Сильная динамика индийской социологии и ее заинтересованность в решении актуальных и важных социальных явлений и процессов в этой стране.

Первые официальные приглашения на XII всемирный социологический конгресс в 1990 г. представили социологические ассоциации Испании и Югославии и Голландии.

Summary

J. Kohout: 11th World Sociological Congress

This was the second World Sociological Congress taking place in a developing country (1982 — Mexico, 1986 — India). The agenda of the Congress was strongly influenced by the problems of developing countries (150 reports were submitted by Indian authors). F. H. Cardoso, President of the ISA, read a paper analyzing the development of world sociology. An analysis of the developmental trends of contemporary sociology in developing and industrially developed capitalist and socialist countries was presented. As far as socialist countries are concerned, the Soviet Sociological Association was most strongly represented (65 delegates). The second most numerous delegation came from Bulgaria (36 members), while delegations from other socialist countries consisted of about 10 delegates. The Czechoslovak delegation submitted 17 reports.

The Indian society itself supplied ample sociological experience to delegates from other countries. Noteworthy are the vital dynamics of Indian sociology and its commitment to solving actual and significant social phenomena and processes under way in this country.

The first official invitations to the 12th World Sociological Congress which into take place in 1990 were extended by the Sociological Associations from Spain and Yugoslavia and Netherland.